

До Спеціалізованої вченої ради ДФ 41.086.018

Національного університету

«Одеська юридична академія»

ВІДГУК

офіційного опонента –

кандидата юридичних наук, доцента Короткого Тимура Робертовича,

на дисертацію Ігоря Олександровича Сороки

«Міжнародно-правовий статус осіб, що шукають притулку»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності 081 «Право»

Детальний аналіз дисертації І. О. Сороки «Міжнародно-правовий статус осіб, що шукають притулку» дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності обраної теми, ступеня обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, наукової новизни й повноти викладу результатів у опублікованих працях автора, практичного значення результатів дослідження, дискусійних положень та зауважень до дисертації.

Актуальність теми дослідження. Проблематика дисертаційного дослідження, обрана здобувачем, пов'язана не тільки з важливими теоретичними аспектами міжнародно-правового статусу осіб, що шукають притулку, але й є відображенням вкрай актуальної глобальної проблеми захисту прав осіб, що шукають притулку. Переповнені табори для таких осіб, дискримінаційна політика держав, прогалини в законодавчому регулюванні та практиці держав пов'язані як з об'єктивними, так і з суб'єктивними проблемами гуманітарної та міграційної політики, серед яких неабияке місце посідають недоліки у правовому механізмі захисту прав осіб, що шукають притулку. Пандемія COVID-19 лише посилила та поляризувала ці питання.

Особи, які шукають притулку, потребують як міжнародного, так і внутрішньодержавного правового захисту. Щороку кількість таких осіб збільшується, про це свідчить статистика ООН. Збільшення кількості шукачів притулку та порушення їхніх прав демонструють суттєві недоліки в міжнародно-правовому механізмі захисту прав осіб, котрі шукають притулку. Саме з цієї причини 19 грудня 2018 р. державами-членами Генеральної Асамблеї ООН ухвалено Глобальний договір про біженців, який повинен допомогти врегулювати існуючу кризу в реалізації прав осіб, які шукають притулку, та «глобальне переселення». Глобальний договір про біженців усуває прогалини Конвенції про статус біженців 1951 року щодо питання міждержавного співробітництва та впроваджує моніторинговий механізм через створення систем спостереження. Також Глобальний договір про біженців закріплює принцип міжнародної відповідальності щодо забезпечення прав осіб, які шукають притулку. Забезпечення прав таких осіб має глобальний характер, оскільки у цій сфері задіяні різні актори міжнародних відносин – від держав і міжнародних урядових організацій до міжнародних неурядових організацій. Ухвалення Глобального договору про біженців 2018 року демонструє динамічність міжнародного права та його адаптивність до наявних реалій. Проте в умовах пандемії COVID-19 гострота проблеми забезпечення прав осіб, які шукають притулку, посилюється кожного дня.

Всі наведені вище аспекти демонструють актуальність і необхідність дослідження Ігоря Олександровича Сороки «Міжнародно-правовий статус осіб, що шукають притулку», яке є зрілою та глибокою науковою працею, розглядає важливу та актуальну для наукового дискурсу і практичної діяльності тему.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Праця І. О. Сороки є комплексним, повним та обґрунтованим науковим дослідженням, яке присвячене теоретичним і прикладним проблемам міжнародно-правового статусу осіб, що шукають притулку. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій,

сформульованих у дисертації, підтверджується широкою джерельною базою проведеного дослідження, що містить 252 джерела, значна кількість яких є англomовними. Автор використовує у своєму дослідженні різноманітні прийоми наукового аналізу, а також демонструє достатню апробацію отриманих результатів своїх наукових розвідок.

Найбільш суттєвими результатами проведених досліджень, які мають наукову новизну і виносяться на захист, є:

- 1) визначення спеціальних принципів права притулку, зокрема принципу невидачі (невисилки), принципу третьої безпечної держави, принципу конфіденційності, принципу права доступу до процедури звернення, принципу єдності сім'ї, принципу добровільної репатріації та інших (с. 45–60, 118–119, 176);
- 2) обґрунтування права на виживання як сукупності соціально-економічних прав, які забезпечують продовження життя особи в екстремальних умовах (с. 113, 117);
- 3) періодизація еволюції права на притулок у міжнародному праві та національному законодавстві України (с. 34–37, 160–161);
- 4) визначення особливості підходів і практики Європейського суду з прав людини щодо захисту прав шукачів притулку (с. 122, 146–159);
- 5) встановлення співвідношення в міжнародному праві між правовим режимом шукачів притулку, правовим режимом іноземців та правовим режимом біженців (с. 29, 117, 163, 169, 179);
- 6) виокремлення складових міжнародного права притулку (с. 63–64);
- 7) розгляд еволюції українського законодавства про притулок (с. 161–165).

Зазначені положення дисертаційного дослідження мають значну наукову та практичну цінність, містять елементи новизни, свідчать про наукову зрілість здобувача і є очевидним внеском у теорію й практику міжнародно-правового статусу осіб, що шукають притулку.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Необхідно відзначити вдалу структуру дисертаційного дослідження, що складається зі вступу і трьох розділів, до складу яких входить дев'ять підрозділів; також дисертація включає висновки і список використаних джерел.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, показано зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначено мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, методологічну основу дисертації; викладено наукову новизну роботи, її теоретичне і практичне значення, надано відомості про апробацію результатів дослідження та публікації за темою дослідження, зазначено структуру роботи. Слід підкреслити логічну обґрунтованість актуальності теми роботи.

Розділ перший складається із трьох підрозділів і присвячений дослідженню поняття та генези права притулку в міжнародному праві.

У підрозділі 1.1. виокремлено періоди закріплення права притулку в міжнародному праві (с. 29–44), розкривається проблема дипломатичного притулку (с. 36), аналізується міжнародно-правовий режим права територіального притулку (с. 36–37). У підрозділі 1.2. здійснено аналіз принципу невидачі (невисилки) (с. 45–53), принципу конфіденційності (с. 56–59), принципу єдності сім'ї (с. 59–60). Приділяється увага концепції безпечної третьої країни (с. 53–54). Підрозділ 1.3 розкриває поняття шукачів притулку (с. 62–64), компоненти права притулку (с. 67–70).

Головною метою другого розділу є дослідження нормативно-інституційного забезпечення права на притулок у міжнародному праві. У підрозділі 2.1 розкрито правову основу, напрями діяльності центрального універсального інституційного елементу міжнародного захисту шукачів притулку – Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (с. 80–91), також приділяється увага діяльності міжнародних урядових організацій (с. 91) та міжнародних неурядових організацій (с. 92) у сфері захисту прав шукачів притулку. Підрозділ 2.2 присвячено праву на пошук притулку в праві Ради Європи та Європейського Союзу. У підрозділі 2.3 визначаються принципи міжнародного права щодо шукачів (с. 111–112), матеріально-правові та

процесуально-правові гарантії шукачів притулку (с. 120–123), а також особливі права, притаманні лише шукачам притулку (с. 123–124).

Третій розділ роботи розглядає імплементацію норм права на притулок у практиці міжнародних організацій та держав. Зокрема, у підрозділі 3.1 розглянуто практику Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців відносно осіб, що шукають притулку. У підрозділі 3.2 увага дослідника зосереджується на практиці Ради Європи та Європейського суду з прав людини щодо шукачів притулку. Автор розглядає діяльність Європейської комісії проти расизму та нетерпимості через призму захисту прав осіб, котрі шукають притулку (с. 145–146). У підрозділі 3.3 автор констатує, що «Українське законодавство щодо біженців та шукачів притулку перебуває в процесі постійного вдосконалення» (с. 160). Також І. О. Сорока розглядає еволюційний шлях українського правового регулювання прав шукачів притулку (с. 161–166).

Загальні висновки логічно впливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дисертаційної роботи.

Повнота викладу результатів у наукових публікаціях. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 14 наукових праць, які повною мірою відображають наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження. Із них 6 – у фахових наукових виданнях України, 3 – у міжнародних фахових наукових виданнях, 6 – у тезах на науково-практичних конференціях і семінарах,

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації.

Аналіз змісту опублікованої анотації засвідчує відповідність основним положенням, викладеним у тексті дисертації. Анотацію та текст дисертації оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Фактів порушень академічної доброчесності у дисертації та в наукових публікаціях не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження.

Хоча загальна оцінка роботи є позитивною, проте слід зазначити, що окремі положення дисертаційної роботи мають дискусійний характер, а також потребують додаткового уточнення та аргументації.

1. У підрозділі 3.3 здобувач провів докладний аналіз еволюції законодавства України щодо правового статусу шукачів притулку в Україні та проаналізував відповідну практику ЄСПЛ щодо України. Але у підрозділі відсутній аналіз статистичних даних щодо шукачів притулку в Україні, особливо в порівнянні з відповідними даними щодо іноземних держав, а також судової практики з цього питання. Був би доречним аналіз дотримання соціальних прав і права на правову допомогу шукачів притулку в Україні, відповідних законодавчих ініціатив з цього питання.

2. Важливу роль у захисті прав шукачів притулку відіграє Управління Верховного комісара у справах біженців, дослідження діяльності якого висвітлено у підрозділі 2.1 та 3.1. В Україні протягом значного періоду діє Представник УВКБ ООН та відповідна місія. На жаль, у роботі недостатньо висвітлена діяльність цієї важливої інституційної ланки захисту прав шукачів притулку та біженців саме в Україні, її правовий статус, ініціативи з вдосконалення законодавства України з питань захисту прав шукачів притулку та біженців. На продовження цього питання, цікавим аспектом є взаємодія місії УВКБ ООН з іншими українськими внутрішньодержавними інституціями, як урядовими так і неурядовими, з питань захисту прав шукачів притулку та біженців.

3. У новизні (с. 25), висновках (п. 2, 3, 4) та декількох розділах роботи І. О. Сорока обґрунтовує відокремлене існування особливого інституту права на притулок, перш за все через наявність відповідних принципів права на притулок (підрозділ 1.2). Але в теорії права та доктрині міжнародного права існують додаткові критерії виокремлення правового інституту, які було би варто додати до аргументації здобувача, з уточненням місця цього інституту чи

інститутів у системі міжнародного та внутрішньодержавного права. Були би доречними коментарі здобувача з цього питання.

4. У 2018 році в системі ООН було ухвалено Глобальний договір про біженців, завданням якого є усунення прогалин Конвенції про статус біженців 1951 року. Було б доречним почути думку автора про перспективи забезпечення цим актом прав шукачів притулку та його можливий вплив на удосконалення захисту прав шукачів притулку.

У цілому, висловлені зауваження запрошують автора до наукової дискусії, не применшуючи наукового та практичного значення дослідження, проведеного Ігорем Олександровичем Сорокою, але не впливають на його загальну позитивну оцінку.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження Ігоря Олександровича Сороки «Міжнародно-правовий статус осіб, що шукають притулку» є завершеним і самостійним дослідженням, присвяченим актуальним проблемам правового регулювання захисту прав осіб, що шукають притулок. Сформульовані автором висновки і рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною і мають теоретичне й практичне значення.

Дисертація виконана на високому теоретичному рівні. Положення і висновки, які винесені дисертантом на захист, є достатньо обґрунтованими, відповідають вимогам новизни, характеризується широкою джерельною базою, логічною послідовністю та чіткістю викладення, а також творчою самостійністю автора, вмінням критично підходити до різних точок зору, обґрунтовувати і формулювати власні погляди. Підсумовуючи аналіз змісту дисертації Сороки Ігоря Олександровича «Міжнародно-правовий статус осіб, що шукають притулку» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» і вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та

доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінетів Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167 (зі змінами від 21 жовтня 2020 року № 979), а її автор – Сорока Ігор Олександрович на підставі оприлюдненого захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081«Право».

Офіційний опонент –

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Національного авіаційного університету

 Т.Р. Короткий

Підпис гр. Короткий Т.Р.
з а с в і д ч у ю
Вчений секретар
Національного авіаційного університету
 В.В. Меленчук